

Διαθεματικότητα και διδασκαλία της λογοτεχνίας. Η διδακτική προσέγγιση του παραμυθιού «Ο μαγικός ήχος της σιωπής», στη Β΄ Δημοτικού

Μαρία Καραγιάννη

(Μουσικοπαιδαγωγός, ΜΑ του Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, ΔΠΘ)

Η εργασία αυτή διαμορφώθηκε με αφετηρία την αναγκαιότητα ενιαιοποίησης της σχολικής γνώσης. Η γνώση αποκτάται πιο γρήγορα και διατηρείται στη μνήμη για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα όταν δομείται σε ένα πλαίσιο στο οποίο οι ιδέες συνδέονται (Ellis & Fouts, 2001). Η διαθεματικότητα «ξεκινά από ένα κεντρικό θέμα και προχωρά με τον προσδιορισμό των εννοιών που σχετίζονται με το θέμα, καθώς και των δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν» (Beane, 1997: 95). Τα διαθεματικά προγράμματα είναι μαθητοκεντρικά, κοινωνικο-κεντρικά, προωθούν την ενιαιοποίηση σε πολλά επίπεδα (δραστηριότητες νου και χεριού, δηλωτικής και διαδικαστικής γνώσης, θεωρίας και πράξης).

Με βασική αρχή τη διαθεματικότητα και την ενιαιοποίηση της σχολικής γνώσης συνδυάστηκαν η **λογοτεχνία**, με τη **μουσική** και το **θέατρο**.

Η **λογοτεχνία** εντάσσεται στα Προγράμματα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας.

Στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. η Γλώσσα γίνεται με τη βοήθεια της Λογοτεχνίας «όχημα και αποτέλεσμα αισθητικής καλλιέργειας» (2002: 3), ενώ η Λογοτεχνία, έχει ως βασικό στόχο την εξοικείωση των μαθητών με τον βιωματικό λόγο.

Στα Α.Π.Π.Σ. της Ελληνικής Γλώσσας που ακολουθούν το Διαθεματικό, ως κύριοι σκοποί της επαφής των μαθητών της Α΄ και της Β΄ τάξης με αισθητικά καταξιωμένα λογοτεχνικά κείμενα αναφέρονται η εξοικείωση με το εξωσχολικό βιβλίο και η ενθάρρυνσή τους να αναπτύξουν τη δημιουργική τους φαντασία (2004: 41), ενώ κρίνεται για πρώτη φορά σκόπιμη η μερική αποσύνδεση της διδασκαλίας λογοτεχνικών κειμένων από τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος και προτείνεται η σύνδεση με το παιχνίδι, τη ψυχαγωγία, την καλλιέργεια του συναισθήματος και την Αισθητική Αγωγή (2002).

Η **μουσική** είναι η ιερή κληρονομιά του Απόλλωνα. Χάρη σε αυτή ο χρόνος, ο χώρος και ο ήχος βρίσκονται πειθαρχημένα, εξειδανικευμένα και μεταμορφωμένα σαν από θαύμα. Η χαρά, η λύπη και ο πόνος εναλλάσσονται αριστοτεχνικά, ενώ η αγάπη, η θέληση, ο ηρωϊσμός αποκαλύπτονται με πολύ μεγαλοπρέπεια. Εκείνος που θα αισθανθεί ολοκληρωτικά τη μουσική θα νοιώσει τον εαυτό του απολυτρωμένο από τις δοκιμασίες της ζωής (Πατσαντζόπουλος, 2008). Ο ήχος ως βασικό συστατικό της μουσικής εκφράζει διάθεση. Ξυπνά τις αισθήσεις, δίνει το ύφος στις πράξεις των ανθρώπων, χρωματίζει το λόγο ή τη σιωπή. Δηλώνει ένα συμβάν και το οριοθετεί χρονικά. Έτσι ο ήχος επαληθεύει αυτά που συμβαίνουν.

Το **θέατρο** στην εκπαίδευση, εκπαιδευτικό δράμα, είναι μέσο δεν είναι σκοπός. Σκοπός του σχολικού θεάτρου δεν είναι η δημιουργία ηθοποιών ή θεατρικών συγγραφέων αλλά η αναζήτηση μέσω της θεατρικής εμπειρίας ευαισθησιών που μόνο μέσα από το θέατρο ανιχνεύονται (Γεωργουσόπουλος, 1994). Χρησιμοποιώντας το εκπαιδευτικό δράμα δίνεται έμφαση στη διαδικασία, στη δράση, και όχι στο προϊόν, με σκοπό την ολόπλευρη προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των συμμετεχόντων καθώς και την αποτελεσματική αφομοίωση της γνώσης μέσα στο κοινωνικό της πλαίσιο (Λάζου, 2005).

Συνδυαζόμενα, επομένως, **η μουσική, το θέατρο και η λογοτεχνία** μπορούν να αποτελέσουν αντισώματα, για να προστατέψουν και να αποτρέψουν την ισοπεδωτική επιδημία της άκριτης υιοθέτησης της τεχνολογικής λογικής που οδηγεί στην αφυδάτωση της φαντασίας με συνεπακόλουθο την αδρανοποίηση της ικανότητας έκφρασης και των δημιουργικών ικανοτήτων των μαθητών. Μία ιστορία (ή ένα παραμύθι), ή ένα λογοτεχνικό κείμενο μπορεί να γίνει σημαντικό διδακτικό εργαλείο ιδιαίτερα όταν επενδύεται με μουσική. Η ιστορία προσφέρει το πλαίσιο δράσης, ενώ η μουσική προσδιορίζει και μεγεθύνει το συναίσθημα και ενεργοποιεί στον δέκτη πολλαπλά κανάλια πρόσληψης της εμπειρίας (Ετμεκτσόγλου, 2002).

Η ιδιαιτερότητα του συνδυασμού ιστορίας - μουσικής - παραστασιοποίησης ως διδακτικού εργαλείου είναι ότι συμβάλλει σε μάθηση που αντέχει σε χρόνο εμπλέκει και ενεργοποιεί τον μαθητή ως ολότητα, με νου, σώμα, και συναίσθημα, αλλά και ως μέλος μιας κοινωνίας (Travers, Elliot, Kratochwill, 1993).

Μαγικός ήχος της σιωπής

Στάδιο 1^ο: Προγραμματισμός διδακτικών στόχων και δραστηριοτήτων

Από την αρχή της σχολικής χρονιάς, επιλέγεται το παραμύθι καθώς και τα τραγούδια που θα διδαχθούν τα παιδιά, από τα οποία τα περισσότερα ανήκουν στην ύλη του μουσικού μαθήματος για τη Β΄ τάξη. Βασικός στόχος είναι η διαφορετική προσέγγιση ενός βιβλίου-παραμυθιού, η επαφή των μαθητών με αυτό και η συμμετοχή όλων στην διαμόρφωση ενός παραμυθιού και τη μετατροπή του από απλή ιστορία σε μουσικοκινητικό δρώμενο. Έννοιες όπως η διαφορετικότητα, η πολυπολιτισμικότητα, ο πόλεμος και η ειρήνη, η μετανάστευση, η οικονομική κρίση, οι διαπροσωπικές σχέσεις, τα συναισθήματα, η φιλία, η αποδοχή του ξένου, του άλλου, του διαφορετικού αναδεικνύονται με όχημα τη γλώσσα της μουσικής, της κίνησης, του θεατρικού παιχνιδιού και της αφήγησης. Οι μαθητές βιώνουν και κατανοούν τον λόγο και τη σιωπή, τον ήχο και τη παύση, τις λέξεις της γλώσσας και τις λέξεις της ψυχής, που είναι τα συναισθήματα. Επιπλέον, αυτοσχεδιάζουν, αφηγούνται, φτιάχνουν δικούς τους στίχους, συμμετέχουν ενεργά, χρησιμοποιούν νου, ψυχή και σώμα με στόχο την χαρά της δημιουργίας, τη συνεργασία, την καλλιέργεια της φαντασίας.

Στάδιο 2^ο: Υλοποίηση δραστηριοτήτων, δράση

Περίληψη της ιστορίας του παραμυθιού

Πρωταγωνιστής της ιστορίας είναι ο Σολασί, που ζει στη χώρα της Αλαλίας, μαζί με τη μητέρα του τη Ντορελά. Οι κάτοικοι αυτοί της χώρας είναι γεννημένοι στη σιωπή, δεν μιλούν, αλλά εκφράζονται παίζοντας μουσικά όργανα. Όταν έρχεται ο πόλεμος στη χώρα της Αλαλίας, ο μικρός Σολασί αναγκάζεται να μεταναστεύσει στη χώρα της Λαλίας, στη χώρα των Φλύαρων. Εκεί οι νόμοι απαγορεύουν τη μουσική και τα τραγούδια. Ο μικρός Σολασί, πρέπει να πάει σχολείο, να μην γίνει αποδεκτός, να μην μπορεί να εκφράσει τα συναισθήματά του παίζοντας το αγαπημένο του όργανο. Όταν έρχεται η οικονομική κρίση στη χώρα της Λαλίας, η μουσική και ο Σολασί με βοήθη την Ελπίδα θα χαρίσουν την ευτυχία και το χαμόγελο στα πρόσωπα των Φλύαρων.

Υλοποίηση-δράση

Η αφήγηση του 32σέλιδου παραμυθιού ξεκίνησε τον Μάρτιο. Για τέσσερις εβδομάδες οι μαθητές διάβαζαν σιγά-σιγά την ιστορία, γίνονταν συζήτηση και

ελεύθερη δραματοποίηση των σκηνών. Η δραματοποίηση των σκηνών έγινε με τους παρακάτω τρόπους :

1. με αυτοσχεδιαζόμενες χορευτικές κινήσεις ως ανταπόκριση σε αποσπάσματα μουσικής είτε ατομικά, είτε σε ζευγάρια είτε σε ομάδες
2. με υποκινούμενες κινήσεις από την εκπαιδευτικό η οποία επιλέγει μία ιδέα ή μία σειρά χορευτικών κινήσεων και ενθαρρύνει τα παιδιά να κινηθούν με συγκεκριμένο τρόπο και μέσα από την κίνηση να εκφράσουν κάποιο συναίσθημα ή να περιγράψουν ένα γεγονός
3. με παντομίμα
4. με διάλογο μεταξύ των παιδιών ηθοποιών.

Μουσική επένδυση-δράση

1. Η εκπαιδευτικός δημιουργεί την ομάδα της ορχήστρας, την ομάδα των Άλαλων - χορωδών, των Φλύαρων - ηθοποιών και την ομάδα των αφηγητών του έργου.
2. Τα παιδιά τραγουδούν χορωδιακά κομμάτια, που έχουν δουλέψει από την αρχή της χρονιάς και συνδέονται με το κείμενο, είτε έχοντας αφορμή μια λέξη είτε ταιριάζοντας το τραγούδι και τους στίχους του με το περιεχόμενο της εκάστοτε σκηνής του παραμυθιού.
3. Τα τραγούδια συνοδεύονται από ομάδα μαθητών που παίζουν κρουστά όργανα (μεταλλόφωνα, κουδουνάκια, ταμπουρίνο, μαράκες, ξυλάκια, καμπάνα, πιατίνα). Η εκπαιδευτικός συνοδεύει καθ' όλη τη διάρκεια του παραμυθιού στο πιάνο.
4. Η εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές χωρίζουν το κείμενο σε 8 επεισόδια.
5. Οι μαθητές επιλέγουν την ομάδα στην οποία θέλουν να συμμετέχουν. Έχοντας εμπειρία απ' όλες τις δραστηριότητες, επιλέγουν συνειδητά και πετυχημένα. Έτσι δημιουργείται η ομάδα της ορχήστρας, η ομάδα των Άλλαλων - χορωδών, των Φλύαρων - ηθοποιών και η ομάδα των αφηγητών.

Στάδιο 3^ο: Παρουσίαση μουσικονηκτικού παραμυθιού

Επεισόδιο 1^ο: Στη χώρα της Αλαλίας

- 3 φορές χτυπάει το καμπανάκι για να σηματοδοτήσει την αρχή του έργου.
- Τα μεταλλόφωνα παίζουν, ανεβοκατεβαίνοντας από τις ψηλές στις χαμηλές νότες και αντίστροφα για να μεταφέρουν το κοινό στον ονειρικό κόσμο του παραμυθιού.
- Αρχίζει η αφήγηση και παράλληλα ακούγεται μουσική υπόκρουση στο πιάνο -L' après midi, (κινηματογραφική μουσική), συνθέτης Yann Teiersen. Οι Άλαλοι - χορωδοί μπαίνουν στο χώρο σε ελεύθερο αυτοσχεδιασμό.

Επεισόδιο 2^ο: Σολασί – Ντορελά

Όσο προχωράει η αφήγηση, οι δύο πρωταγωνιστές αναπαριστούν τις λέξεις με παντομίμα. Όταν αναφέρεται το προβατάκι του Σολασί, η χορωδία τραγουδά το παιδικό τραγούδι - Προβατάκια - (Π. Ματέυ). Η μητέρα εμφανίζεται και παίζει μία θλιμμένη μελωδία. Τα πιατίνα με το τύμπανο χτυπούν μαζί και προμηνύουν τον πόλεμο που έρχεται. Ακολουθεί τραγούδι σε στίχους που έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι μαθητές βασισμένο σε μελωδία από παιδικό τραγούδι των βιβλίων μουσικής της Β' τάξης.

Επεισόδια 3^ο-4^ο: Μετανάστευση τη χώρα της Λαλίας

Οι σιωπηροί - χορωδοί κινούνται προς τη νέα χώρα θλιμμένοι και σκυφτοί, ενώ παράλληλα ο Σολασί με τη μητέρα του μαζεύουν τις βαλίτσες τους και κρύβουν τα μουσικά τους όργανα, γιατί στη νέα χώρα απαγορεύονται ρητά (μουσική συνοδεία στο πιάνο, L' après midi). Ο Σολασί εγκαταλείπει τη πατρίδα του και ένα βάρος νοιώθει στη μικρή μουσική του καρδιά (τραγούδι-Άγγελοι- Νικολακοπούλου, Lesendric). Ακολουθεί συνάντηση των πρωταγωνιστών με τους πρώτους Φλύαρους που του υποδέχονται καχύποπτα και αρνητικά.

Επεισόδια 5^ο-6^ο: Σχολείο-διάλειμμα-ελπίδα

Με το τραγούδι «Η καμπάνα του σχολείου μας' σε στίχους των παιδιών και βασισμένο σε γνωστή παιδική γερμανική μελωδία, ξεκινάει το επεισόδιο με τη σκηνή στο σχολείο. Ακολουθεί διάλογος δασκάλου και μαθητών (διασκευα-σμένος και εμπλουτισμένος από τους μαθητές). Κανείς δε δέχεται να καθήσει με τον Σολασί, ο οποίος υποφέρει, το κεφάλι γεμίζει λέξεις και αριθμούς, ενώ οι σκέψεις του πετούν νοσταλγικά στην πατρίδα του. Στο διάλειμμα, τα παιδιά τον διώχνουν από τη παρέα τους και εκείνος στεναχωρημένος φεύγει από το σχολείο, ψάχνει στη βαλίτσα του το κρυμμένο όργανό του, παίζει και γαληνεύει η ψυχή του (ακούγεται από τη χορωδία «Tango to Enoa», Τανγκό της Νεφέλης). Η Ελπίδα είναι φλύαρη, αλλά ξέρει να σέβεται τη σιωπή. Μία μέρα ο Σολασί για να απαλύνει τον πόνο της, της παίζει μουσική «La vitta e bella», Nicola Piovani και έτσι αναπτύσσεται φιλία μεταξύ τους. Ο ένας μαθαίνει νότες και ο άλλος λέξεις. Ακολουθεί τραγούδι σε στίχους των παιδιών πάνω στη μελωδία του Beethoven «Ύμνος στη χαρά» με συνοδεία της ορχήστρας.

Επεισόδια 7^ο-8^ο: Οικονομική κρίση-μουσική και λέξεις ενωμένες

Η οικονομική κρίση έρχεται στη χώρα των Φλύαρων -ελεύθερος αυτοσχεδιασμός με μουσική υπόκρουση το «Βαλς της Αμελί». Οι άνθρωποι και τα παιδιά στη χώρα Λαλίας είναι δυστυχισμένοι, προβληματισμένοι και σκυθρωποί. Η Ελπίδα προτείνει στο δάσκαλο να αφήσουνε τον Σολασί να διώξει τον πόνο της καρδιάς. Τραγουδώντας ο Σολασί τη Μελωδία της Ευτυχίας μαζί με τη χορωδία, οι φλύαροι μαθαίνουν σιγά-σιγά να τραγουδούν. Όλοι μαζί τραγουδούν αγκαλιασμένοι «Ν' αγαπάς», Θαλασσινός, και η παράσταση τελειώνει.

Στάδιο 4^ο: Αξιολόγηση

Ήταν μία μαγική παράσταση που γέμισε όλους, μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς με χαρά, συγκίνηση και μνήμες για μια ζωή, Δύο τμήματα Β΄ τάξης που είχαν προβλήματα επικοινωνίας και αντιπαλότητα μεταξύ τους, δέθηκαν και δημιούργησαν μαζί. Για μένα ήταν εμπειρία ζωής, που έμαθα από τους μαθητές μου, πήρα ενέργεια, υιοθέτησα πρωτότυπες ιδέες των παιδιών και μεταφέρθηκα μαζί τους στο φανταστικό τους κόσμο τους.

Με άξονα την ενιαιοποίηση και τη διαθεματικότητα, ο λόγος, η μουσική και το θέατρο σαν ένα σώμα αποτέλεσαν το όχημα για τη διάχυση γνώσης, εμπειριών, δημιουργικότητας και χαράς από και προς στους μαθητές.

Βιβλιογραφία

- Αργυρίου, Μ. (2007). *Μαγικός ήχος της σιωπής*. Αθήνα: Διάπλαση.
- Beane, J. (1997). *Curriculum Intergration*. New York: Teachers College.
- Ellis, A. & Fouts, J. (2001). Interdisciplinary curriculum: the research base. *Music Educators Journal*. March, 2001
- Ετμεκτσόγλου, Ι. (2002). Το ζωντάνεμα του παραμυθιού με την μουσική και της μουσικής με το παραμύθι, Μουσική Εκπαίδευση. Πρακτικά 3^{ου} Συνεδρίου, Βόλος 28 - 30 Ιουνίου, Τεύχος 11, τόμος ΙΙΙ, σ. 227-238.
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Μουσικής Αγωγής, 2002.
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Θεατρικής Αγωγής, 2002.
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Λογοτεχνίας, 2002.
- Ματσαγγούρας, Η. (2006). *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιοκεντρική Αναπαλαίωση και Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Πατσαντζόπουλος, Κ. (2008). Πολιτιστικά Προγράμματα με έμφαση στη μουσική. *Μουσική σε πρώτη βαθμίδα*, Τεύχος 5^ο -6^ο.